Faglig ledelse af børns legebetingelser i daginstitutionerne

Line Skov Hansen
Postdoc, Institut for Kultur og Kommunikation, Aalborg Universitet

Charlotte Ringsmose
Professor, Institut for Kultur og Kommunikation, Aalborg Universitet

På trods af en bred enighed om legens betydning viser både nationale og internationale undersøgelser, at børns legebetingelser ikke altid prioriteres i daginstitutionernes pædagogiske praksis. Artiklen undersøger, hvordan faglig ledelse kan styrke kvaliteten af børns legebetingelser ved bl.a. at omsætte forskning og data til konkrete forbedringer i tæt samarbejde med medarbejderne. Med afsæt i et single-casestudie fra en daginstitution viser artiklen, hvordan lederens[1] rammesætning, organisering og systematiske opfølgning på arbejdet med leg bl.a. fører til mærkbare forbedringer i børnenes legebetingelser. Casen fremhæver lederens centrale rolle i at sætte faglig retning og kvalificere, aktivere og forankre viden om leg i den daglige praksis.

> ”Jeg har som leder fået en nysgerrighed på, om alle medarbejdere har samme forståelse for vigtigheden af leg? Jeg ser og hører, at alle medarbejdere har samme forståelse for vigtigheden af gode relationer – men er forståelsen helt på plads for leg?” (Pædagogisk leder).

På trods af intentioner om at sætte legen i fokus i dagtilbud peger nationale undersøgelser (VIVE & EVA, 2023, 2025) på, at børnenes betingelser for leg i de fysiske og sociale læringsmiljøer varierer betydeligt. Barn-voksen-relationen er generelt højt prioriteret, men legen og børns adgang til legemiljøer varierer og afhænger i høj grad af de valg, som træffes på den enkelte stue og i institutionen. Nogle steder er der rige legebetingelser i form af varierede legemiljøer, mens andre har få miljøer og materialer, begrænset plads eller mangler tid og organisering med vægt på leg (ibid.).

Dette er i tråd med en global tendens, hvor børns leg og legebetingelser er under pres (UNESCO & UNICEF, 2024). Undersøgelser viser, at børns tid i daginstitutioner i stigende grad er påvirket af læringsmål, der har til hensigt at forberede dem på skolegang (Gray, 2011; Schlesinger et al., 2020). Dette har medført, at der udvikles institutionelle logikker, som understøtter øget struktur og voksenstyring med et fokus på strukturerede aktiviteter og læring (OECD, 2017). Det kan føre til en praksis, der reducerer børns muligheder for at etablere relationer og engagere sig i og fordybe sig i leg (Doverborg et al., 2013).

Legens betydning for børns trivsel, læring og udvikling er solidt dokumenteret. Leg skaber et rum for følelsesmæssig udforskning, social tilknytning, venskaber, fællesskaber og trivsel. Børn fortæller selv, at

1 Når der står ”leder”, kan det dække over flere ledere/ledelse.

det bedste i børnehaven er at have venner og at lege med sine venner. Omvendt er det værste, hvis man ikke har nogen at lege med (Kragh-Müller, 2020).

Fordybet leg fungerer også som en central kilde til barnets udvikling af kognitive, sociale og kommunikative kompetencer. I legen tilegner børn sig kendskab til sociale regler og roller, bearbejder konflikter, udvikler fantasi og højere mentale funktioner, herunder selvregulering og abstrakt tænkning (Winther-Lindqvist & Svinth, 2019).

Forskning viser dog, at ikke alle børn mestrer den frie og selvinitierede leg, der værdsættes højt i de nordiske lande (Kragh-Müller, 2020). Det betyder, at nogle børn risikerer at blive ekskluderet fra legefællesskaber. De har behov for, at deres betingelser for at udvikle sig gennem leg bliver understøttet.

Udviklingen i børns legebetingelser kalder derfor på en mere målrettet og vedvarende pædagogisk indsats. Det enkelte barns mulighed for at indgå i leg og udvikle legefællesskaber er tæt forbundet med, hvordan både ledelse og medarbejdere skaber rammer for leg og legedeltagelse (Kibsgaard, 2018; Winther-Lindqvist & Svinth, 2019). Faglig ledelse af børns legebetingelser handler om, hvordan lederen kan arbejde med at understøtte en professionel kultur, hvor medarbejdernes legeforståelser og fælles pædagogiske refleksioner omsættes til konkrete handlinger, der styrker børns leg og legedeltagelse (Hedges & Cooper, 2018; OECD, 2020).

Artiklens opbygning

For at belyse, hvordan faglig ledelse kan styrke kvaliteten af børns legebetingelser, præsenteres først den teoretiske ramme for faglig ledelse, som anvendes i artiklen. Dernæst gives et overblik over forskningsviden om børns legebetingelser med fokus på tid, rum, materialer, relationer og de voksnes roller i legen. Herefter beskrives artiklens empiriske grundlag samt det metodiske design, der danner afsæt for casestudiet. Gennem analysen belyses det, hvordan ledelseshandlinger i case-institutionen har bidraget til at udvikle børns legebetingelser i praksis. Afslutningsvis diskuteres resultaterne i et bredere perspektiv, og der peges på centrale implikationer for faglig ledelse i daginstitutioner

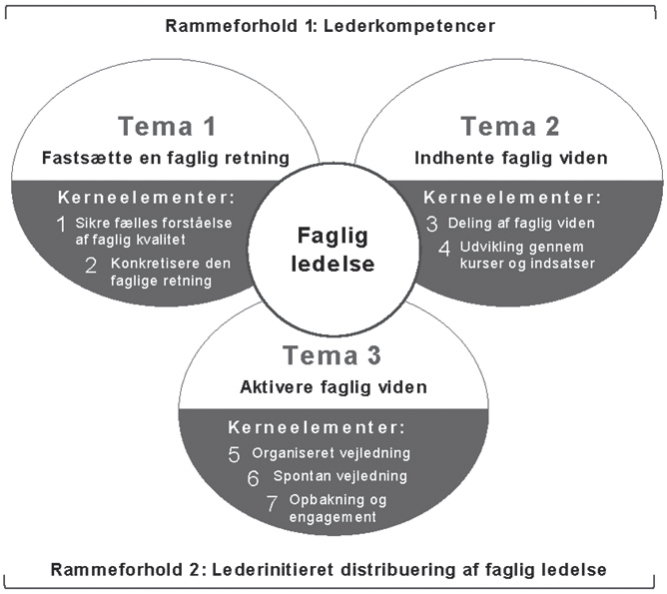
Faglig ledelse

Grøn og Møller (2019) beskriver faglig ledelse i dagtilbud som en ”ledelsesadfærd, der er rettet mod at facilitere kvalitet i opgaveløsningen ved at aktivere, appellere til og sætte retning med udgangspunkt i faglige normer og viden” (ibid., s. 7). Det er samtidig en opgave, der bedst lykkes, når opgaven deles, og når der fastholdes et fokus på en kvalificeret løsning af kerneopgaven (Kjeldsen, 2020).

Faglig ledelse er dermed en relationel og samarbejdsbåret praksis, der bygger på et tæt samspil mellem ledelse og medarbejdere om at udvikle kvaliteten i kerneopgaven (Wadel, 2023). Dette kan også forstås som en proces forankret i organisatorisk læring, hvor viden, erfaringer og refleksion systematisk omsættes til arbejdet med konkrete forbedringer i praksis (Argyris & Schön, 1978).

Faglig ledelse i praksis

Lindeberg m.fl. (2021) identificerer i en vidensopsamling om faglig ledelse på dagtilbudsområdet tre overordnede temaer, som tilsammen rummer syv kerneelementer samt to centrale rammeforhold. Disse elementer bidrager samlet til at understøtte løsningen af kerneopgaven. Modellen, som er illustreret i figur 1, kan anvendes til at tydeliggøre, hvordan forskellige ledelseshandlinger bidrager til at styrke kvaliteten i dagtilbud. Den giver dermed også et analytisk afsæt for at forstå, hvordan daginstitutionslederen kan skabe de nødvendige organisatoriske forudsætninger for gode legebetingelser for alle børn.

Figur 1: Temaer, kerneelementer og rammeforhold med betydning for faglig ledelse (Lindeberg et al., 2021, s. 7).

Følgende forhold har betydning for faglig ledelse på dagtilbudsområdet (Lindeberg et al., 2021):

Tema 1: Fastsætte en faglig retning
Det første tema omhandler arbejdet med at etablere en fælles forståelse af faglig kvalitet blandt medarbejderne. Den fælles faglige forståelse udgør fundamentet for, at arbejdet med børns udvikling, læring, trivsel og leg bliver koordineret, sammenhængende og målrettet. Arbejdet med at udvikle denne forståelse indebærer, at lederen sætter en tydelig faglig retning for den professionelle indsats i praksis og understøtter, at medarbejderne kan omsætte denne retning i deres daglige praksis.

Tema 2: Indhente faglig viden
Dette tema vedrører lederens arbejde med at tage stilling til, hvilken viden der kan styrke praksis, samt hvordan denne viden skal præsenteres og deles. Det handler bl.a. om at vælge den faglige viden, der er relevant for medarbejderne, og om hvordan denne viden skal formidles. Det handler også om at overveje, hvordan medarbejdernes egne erfaringer kan deles, og om, hvorvidt der er brug for individuel eller fælles kompetenceudvikling.

Tema 3: Aktivere faglig viden
Det sidste tema handler om at omsætte den faglige viden til konkret handling, så den reelt får betydning for det pædagogiske miljø, børnene møder. Det indebærer, at den fælles faglige retning og den indhentede viden bliver omsat til handling i praksis. Det forudsætter lederens involvering i organiserede og spontane former for vejledning og feedback til medarbejderne.

Det forudsætter også, at lederen involverer sig i de pædagogiske medarbejderes hverdag og arbejder målrettet og vedholdende med at udvikle fagligheden ud fra denne og i tæt samspil med medarbejderne (Lindeberg et al., 2021).

Evalueringskultur som grundlag for kvalitetsudvikling

Modellen understøtter ledelse af dagtilbuddets evalueringskultur, der skal være orienteret mod løbende udvikling og forbedring af det pædagogiske læringsmiljø og dermed fungere som "en meningsfuld og udviklende feedback til det pædagogiske personale" (Børne- og Undervisningsministeriet, 2018: 50). Evalueringskulturen skal være informeret af forskellige former for data, der anvendes som et professionelt redskab til at undersøge og dokumentere kvaliteten af det pædagogiske miljø. Samtidig skal forskningsbaseret viden indgå i udvælgelse, kvalificering og målretning af pædagogiske indsatser. Brug af data og forskning understøtter dermed etableringen af et fælles fagligt sprog, hvilket styrker den professionelle dømmekraft og bidrager til øget sammenhængskraft i den pædagogiske praksis (Hansen, 2020).

Faglig ledelse af kvalitet i daginstitutioner er dermed ikke blot et spørgsmål om at implementere nye metoder eller tiltag, men om at organisere arbejdet om kerneopgaven, så fælles forståelse, refleksion, videndeling, handling og evaluering kontinuerligt finder sted. Det er processer som disse, der muliggør, at læring og forbedret praksis forankres (Earl & Timperley, 2015; Robinson, 2018).

Legens karakteristika og betydning for børn

Leg kan forstås som en lystfyldt og selvinitieret aktivitet (Cecchin, 2014; Winther-Lindqvist, 2020). Den er karakteriseret ved at variere i form og indhold, og børn anvender legen som en grundlæggende måde at forstå og skabe mening i deres verden. Gennem legen aktiveres ofte positive følelser, engagement og trivsel, og børn udviser generelt en legende tilgang til livet (Winther-Lindqvist, 2020).

Forskellen på leg og fantasi er, at legen er udførende og udspiller sig (ibid). Børn leger med deres personlige, kulturelle og sociale erfaringsverden (Ringsmose & Kragh-Müller, 2020). I legen kan barnet øve sig, afprøve nye ting og få kendskab til verden og sig selv. Forskere beskriver dette som en trang eller drift (Hansen, 2002; Winther-Lindqvist, 2020). Det er alle aspekter, der motiverer eller inspirerer børnene i forhold til temaer og genstande for legen. Børn leger med og ud fra de forhåndenværende rum og remedier.

I legen lærer børn både med og af hinanden. Ved at deltage i fællesskabet omkring en leg får børn erfaringer med deltagelse, forhandling og indflydelse, ligesom de møder og udfordres af andre perspektiver. Dette kan åbne for nye måder at forstå situationer på og styrker børns perspektivtagning (Williams, 2019).

Legen er dog uden bestemte mål (Winther-Lindqvist, 2020). Når der er et mål med legen, kan legens egenskab mistes, fordi det er legens væsen ikke at have et bestemt formål (Kragh-Müller, 2020). Dermed adskiller leg sig fra aktiviteter, der har et formål fx perlepladder eller puslespil.

Det betyder ikke, at medarbejderne ikke har en rolle at spille i leg (Avenstrup & Hudecek, 2016). Dagtilbuddets medarbejdere spiller en rolle både i forhold til at skabe gode vilkår, der gør det muligt for børn at indgå i gode og berigende legeoplevelser med hinanden. Medarbejderne har også et ansvar for at støtte børn, der har brug for hjælp til at komme ind i legen og vedligeholde denne.

Legen finder sted inden for nogle rammer, som daginstitutionens medarbejdere har stor indflydelse på – fx i forhold til at skabe og udvikle de betingelser, der muliggør legen i form at tid, prioritering, egen positionering i legen, legemiljøer, materialer mv (Ringsmose & Kragh-Müller, 2020). På den ene side har medarbejderne et ansvar for at tilrettelægge rammerne for leg, og på den anden side er det en pædagogisk opgave

at værne om legens kontinuitet og at støtte børn, der har brug for hjælp til at komme ind i legen eller fastholde den (Winther-Lindqvist & Svinth, 2019).

Forskningen peger på en række centrale forhold, der har betydning for kvaliteten af børns legebetingelser. På baggrund af viden om legebetingelsernes betydning kan ledere og medarbejdere undersøge og kvalificere deres muligheder for i fællesskab at arbejde mere målrettet og professionelt med at give børn de bedst mulige legebetingelser.

Forskningsviden om børns legebetingelser

Tid og rum som betingelse for leg

Tid og rum har betydning. Kontinuitet og fordybelse er afgørende for, at legen får mulighed for at udvikle sig til komplekse, sociale og kreative legeformer (Kragh-Müller, 2020). Trange, støjende eller ufleksible rum hæmmer legens liv[2]. Det har betydning, at der er plads til fordeling og afskærmning, så lege og aktiviteter ikke forstyrres af andres lege og aktiviteter (NAYEC, 2020). Der bør tilbydes forskellige aktivitetsniveauer på måder, så lege med forskellige lydniveauer ikke forstyrrer hinanden (Dapp et al., 2021).

De fysiske legerammers betydning

De fysiske rammer påvirker både mængden og typen af leg (Doverborg et al., 2013). Rummenes indretning signalerer, hvad der kan foregå, og den bør være let aflæselig for børnene samt understøtte forskellige aktivitetstyper og grupperinger (NAYEC, 2020). Rummenes indretning former børns sociale samspil og legemuligheder. Tydelige legezoner fremmer rolleleg og kreativitet, og miljøer med plads og variation øger børns handlemuligheder i leg (Colbert, 1997).

2 https://www.godtarbejdsmiljo.dk/stoej-lys-luft/stoej-i-dagtilbud-skole-og-sfo

Materialers funktion i legens variation, dybde og kontinuitet

Materialer og materialevalg er vigtige for variation og dybden i børns lege. Forskning viser, at børn leger længere og mere fordybet i klargjorte legemiljøer, hvor materialer og legetøj er let tilgængelige og inviterer til leg (Mehlsen, 2009). I nogle institutioner opbevares legetøj i kasser og kurve, hvor indholdet ikke er afstemt efter børnegruppen. Det begrænser børnenes muligheder for at komme i gang med legen og fastholde den over tid (Ringsmose & Staffeldt, 2024).

Børn leger med afsæt i deres personlige, kulturelle og sociale erfaringsverden, og derfor er det vigtigt, at materialerne rummer genkendelse, variation og muligheder for at udvide legen. Yngre børn er særligt afhængige af legemiljøer med tydelig opfordringskraft, der guider dem ind i legen. Samtidig viser forskning, at også større børn leger bedre, længere og mere fordybet i miljøer, hvor legetøjet er præget af variation, rigelighed og nyhedsværdi (Winther-Lindqvist, 2020).

Voksnes roller og støtte i legen

Forskningen viser, at de pædagogiske medarbejdere har flere roller og opgaver i arbejdet med børns legebetingelser. Udover at medarbejderne skaber rammerne for børns leg i form af prioritering, tid og rum, så har medarbejderne også en opgave som "beskyttere af leg", der bidrager til fordybelse og færre afbrydelser (Kragh-Müller, 2020). Vygotsky (1978) understreger betydningen af stilladsering – dvs. støtte til legen uden overtagelse.

De pædagogiske medarbejdere kan bl.a. stilladsere børns legebetingelser ved at sætte lege i gang, fx ved at fortælle historier, som børnene kan lege videre på, eller iværksætte fælleslege, fx rollespil og boldlege, så børn får oplevelser med børn, de ellers ikke leger med, og så flere børn får mulighed for at blive en del af fællesskabet (Kragh-Müller, 2020).

Tryghed og relationer som forudsætning for leg
Leg kræver social tryghed. Når børn føler sig trygge, kan de bruge meget af deres energi på at lege, udforske og indgå i sociale relationer. Utryghed derimod reducerer både mængde og kvalitet af leg, fordi barnets opmærksomhed bindes til at håndtere usikkerhed frem for at deltage aktivt i legefællesskaber. Stabile relationer er derfor helt afgørende for, at legen kan udvikle sig (Ringsmose & El Kabier, 2020).

For de yngste børn fungerer den voksne som en tryg base at udforske verden ud fra og som en tryg havn, barnet kan søge tilbage til, når det har behov for støtte og regulering. Denne dobbelte funktion gør det muligt for barnet at bevæge sig mellem nærhed og selvstændig leg – den bevægelse er central for udvikling af nysgerrighed, selvstændighed og fordybelse (Drugli & Mælan, 2022).

Tilsammen udgør disse forhold legebetingelser, der understøtter børns leg og legeudvikling – og som den faglige ledelse sætter rammerne for og prioriterer i praksis.

Artiklens empiriske grundlag

Artiklens empiriske grundlag bygger på et mixed-method design (Creswell & Creswell, 2018), der kombinerer observationer, interview og skriftlige dokumenter i et single case-design (Kazdin, 1982; Yin, 2018). Formålet er at skabe en dybere forståelse af de ledelseshandlinger, der understøtter udviklingen af børns legebetingelser.

Empirien er indsamlet i Københavns Kommune som led i arbejdet med dagtilbudsledelsesuddannelsen *Ledelse med mærkbar effekt for børnene*[3]. Uddannelsen er udviklet og gennemføres i et samarbejde mellem Københavns Kommune og LSP – Laboratorium for Praksisnær Dagtilbuds- og Skoleudvikling ved Aalborg Universitet. Formålet er at styrke lederes kompetencer til at lede faglig og pædagogisk udvikling og dermed bidrage til en høj kvalitet i løsningen af kerneopgaven (Ringsmose & Hansen, 2023, 2025).

Som en del af uddannelsen har de pædagogiske ledere to gange, med et års mellemrum, observeret i egen institution sammen med en ekstern observatør – enten en forsker, en pædagogisk konsulent eller egen klyngeleder.

Observationer
I artiklen er der anvendt 34 observationer, som er gennemført af forskere fra Aalborg Universitet. 33 af observationerne er gennemført i efteråret 2024 i 33 institutioner. Med afsæt i data er én af de 33 institutioner valgt ud som case-institution. Data fra denne institutions observation i 2025 indgår også i artiklen. Case-institutionen er valgt ud fra, at data fra institutionens to observationer i henholdsvis 2024 og 2025 viser en positiv udvikling i items, der vedrører børns legebetingelser.

Hver observation havde en varighed af 7-8 timer og blev udført med observationsredskabet KIDS, der anvender en fempunktsskala til at vurdere kvaliteten på baggrund af en række udsagn. En score på 1 angiver ringe kvalitet, 2 utilstrækkelig kvalitet, 3 tilstrækkelig kvalitet, 4 god kvalitet og 5 fremragende kvalitet (Ringsmose & Kragh-Müller, 2020).

KIDS er valgt som grundlag for artiklens empiri, fordi områderne *Fysiske omgivelser, Relationer og Leg og aktivitet*[4] ifølge forskningen alle har betydning for børns legebetingelser.

- *Fysiske omgivelser* omfatter de fysiske rums indretning ude og inde. Det vurderes, om børn har adgang til og rammer for at kunne fordele sig og lege fordybet over længere tid. Der ses på, om

3 Læs mere om uddannelsen her: https://www.kk.dk/politik/politikker-og-indsatser/boern-og-unge/dagtilbudsledelsesuddannelsen

4 Når Fysiske omgivelser, Relationer og Leg og aktivitet er kursiveret i teksten, så henviser de til hovedområderne i KIDS-observationen.

materialer og legemiljøer inspirerer til leg, og om rummene er understøttende for, at der kan leges med forskellige lyd- og aktivitetsniveauer uden at forstyrre hinanden. Det vurderes også, om alle børn kan finde motiverende lege- og læringsmuligheder, og om miljøerne både stimulerer til leg og giver adgang til varierede erfaringer i legen.

- *Relationer* handler om udviklings- og tryghedsfremmende relationer mellem børn og voksne og om de voksnes støtte til børns venskaber og fællesskaber på måder, så alle børn er en del af et fællesskab om noget.

- *Leg og aktivitet* handler om børneinitieret leg og om de pædagogiske medarbejderes støtte til børns leg. Det vedrører børnenes adgang til forskellige legeformer og om børnenes muligheder for at lege længerevarende, uforstyrret og fordybet. Derudover handler det om de vokseninitierede aktiviteter, som de pædagogiske medarbejdere igangsætter (Ringsmose & Kragh-Müller, 2020).

KIDS-materialet er andet anvendt i de nationale kvalitetsundersøgelser i dagtilbud og er testet for og lever op til psykometriske krav (VIVE & EVA, 2023, 2025).

Interview og skriftlige dokumenter
For at kvalificere forståelsen af arbejdet med børns legebetingelser og de ledelseshandlinger, der kan understøtte dette, inddrages udsagn og eksempler fra den valgte case-institution. De inddragede udsagn og eksempler stammer dels fra interview med lederen, dels fra to skriftlige analyser udarbejdet af lederen i forbindelse med deltagelsen i dagtilbudslederuddannelsen i København. I dette uddannelsesforløb indgår det som en central opgave at gennemføre en pædagogisk analyse (Nordahl, 2013) af de observationsdata, der er indsamlet i forløbet.

Hvad udfordrer i forhold til børns legebetingelser?

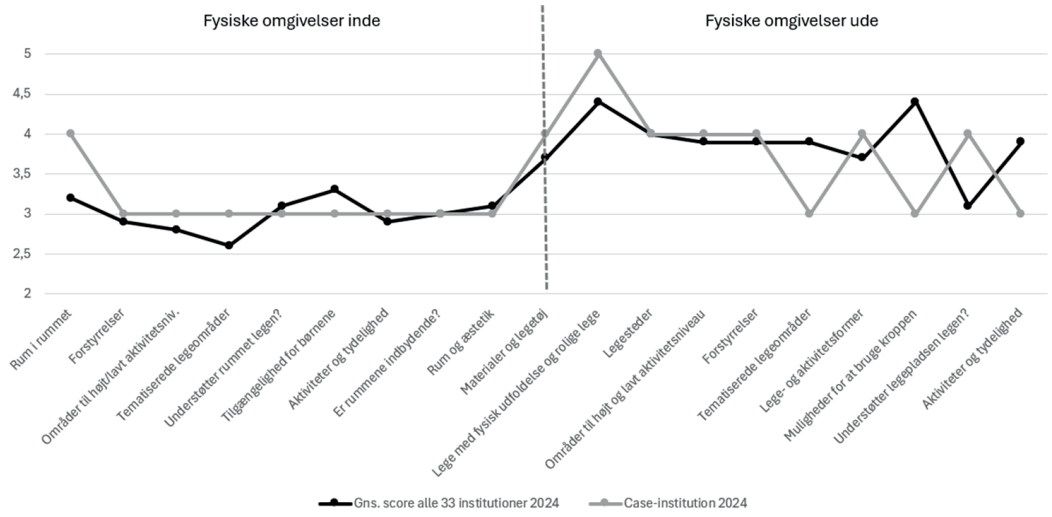
I dette afsnit præsenteres udvalgte data fra det samlede gennemsnit for de 33 institutioner og case-institutionens egen profil. Formålet er at vise udfordringsbilledet efter den første observation i efteråret 2024 på områderne *Fysiske omgivelser, Relationer* samt *Leg og aktivitet*.

Fysiske omgivelser
Figur 2 viser, at både i det samlede gennemsnit for de 33 institutioner og case-institutionens egen profil vurderes de fysiske omgivelser på legepladsen til en højere kvalitet end de indendørs omgivelser. For de 33 institutioner vurderes kvaliteten af legepladsens legebetingelser på et niveau svarende til god kvalitet (score 4), mens de indendørs legebetingelser vurderes til tilstrækkelig kvalitet (score 3). Case-institutionen følger samme tendens, idet de indendørs fysiske rammer generelt vurderes lavere end de udendørs, dog med enkelte afvigelser på specifikke items.

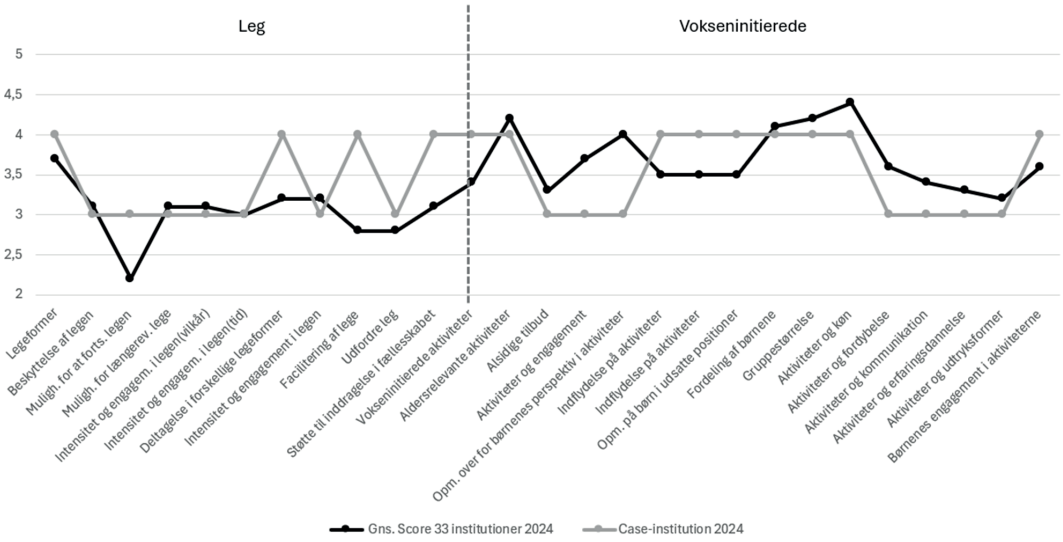
Denne forskel mellem de fysiske omgivelser ude og inde afspejler et nationalt mønster, hvor der generelt er større opmærksomhed på at indrette stimulerende legemiljøer udendørs end indendørs. Dette er samtidig udpeget som ét af de nationale udviklingsområder for kvalitet i dagtilbud (VIVE & EVA, 2023, 2025).

Leg og aktivitet
Figur 3 viser, at de 33 observerede institutioner samlet set har et tydeligere fokus på vokseninitierede aktiviteter end på børns leg og på den voksnes støtte til børnenes leg. Denne prioritering afspejler den internationale bekymring for, at et øget læringsfokus kan føre til flere voksenstyrede aktiviteter og et tilsvarende fald i tid og opmærksomhed på børns leg.

Case-institutionens profil følger overordnet samme mønster, men med enkelte afvigelser, som under-

Figur 2: Fysiske omgivelser: Gennemsnitlige scorer for de 33 institutioner og scorer fra case-institutionen.

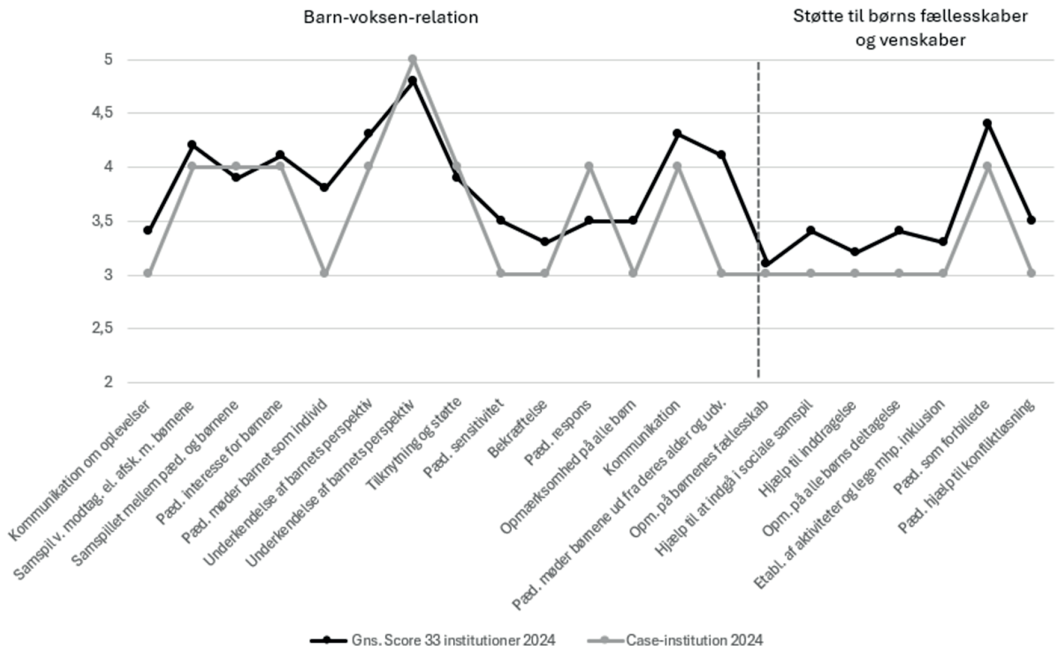
Figur 3: Leg og aktivitet: Gennemsnitlige scorer for de 33 institutioner og scorer fra case-institutionen.

streger, at hver daginstitution rummer lokale styrker, praksisformer og udfordringer.

Relationer

Figur 4 peger på, at både de 33 institutioner og case-institutionen generelt har et stærkere fokus på barn-voksen-relationen end på medarbejdernes støtte til børns fællesskaber og venskaber.

I relation til leg og legebetingelser er trygge og understøttende barn-voksen-relationer en vigtig forudsætning for, at børn kan deltage i leg. Samtidig er støtte til børns venskaber og fællesskaber tæt forbundet med kvaliteten af børns legebetingelser, fordi leg i høj grad udfolder sig i sociale fællesskaber, hvor børn skal hjælpes ind, fastholdes og støttes i deres deltagelse.

Figur 4: Relationer: Gennemsnitlige scorer for de 33 institutioner og scorer fra case-institutionen.

Faglig ledelse af børns legebetingelser i praksis

Det følgende eksempel fra case-institutionen eksemplificerer ledelseshandlinger, der understøtter arbejdet med at skabe gode legebetingelser for børn. Ledelseshandlinger perspektiveres med afsæt i VIVE's vidensopsamling for faglig ledelse på dagtilbudsområdet (Lindeberg et al., 2021).

Tema 1. At sætte en faglig retning

Den fælles forståelse af fagligheden og sammenhæng mellem den faglige forståelse og den daglige praksis er i lederuddannelsen i Københavns Kommune understøttet gennem data fra to KIDS-observationer med et års mellemrum, som lederen har gennemført i forløbet. Data bidrager i den forbindelse til faglige drøftelser om, hvilke dele af det pædagogiske læringsmiljø der med fordel kan arbejdes med at forbedre.

På baggrund af den første KIDS-vurdering i 2024 havde lederen i case-institutionen anvendt data til at identificere udviklingsområder sammen med medarbejderne.

> "Ifølge vores data fra den første KIDS-observation så var vi udfordrede på leg samt relationer. Vi havde selv en antagelse om, at de fysiske læringsmiljøer spillede ind på dette. Vi antog, at når vi løftede de fysiske læringsmiljøer, ville det påvirke positivt i forhold til leg og relationer.
>
> På et personalemøde gennemgik vi de indsamlede data for hele medarbejdergruppen. Medarbejderne blev opdelt i små grupper, hvor de sammen analyserede data og satte ord på, hvad de henholdsvis var stolte og overraskede over" (Pædagogisk leder i case-institution).

Leder og medarbejdere bygger deres valg af indsats på en antagelse om, at udfordringerne i børns leg er sammenhængende med udfordringer på andre områder af børnenes legebetingelser. Eksemplet viser, hvordan lokale data – i dette tilfælde KIDS-data – kan fungere som et afsæt for fælles analyser med medarbejderne, hvor institutionens faglige retning gøres synlig og konkret. Når lederen faciliterer samarbejdet om at analysere, fortolke og diskutere data, etableres der en fælles faglig retning, der samtidig understøtter udviklingen af en fælles forståelse af de prioriteringer, som skal guide det pædagogiske arbejde fremadrettet.

Tema 2. Indhentning af faglig viden
Som en del af lederuddannelsen har lederen haft adgang til en række tematiske kompetenceforløb – også kaldet kompetencepakker. En kompetencepakke er bygget op med moduler, som dagtilbuddets medarbejdere arbejder med i fællesskab. De drøfter og reflekterer over den fælles faglige viden, der hører til forløbet. De undersøger og reflekterer også over egen praksis samt udvikler og afprøver små tiltag, der kan bidrage til forbedring (Hansen, 2018).

Lederen i case-institutionen har som forarbejde til indsatser og tiltag, som blev valgt med afsæt i data fra første observation, anvendt det forløb, der omhandler arbejdet med det fysiske læringsmiljø indendørs. Kompetenceforløbet kobler sig til bogen *Rum og læring i praksis* (Ringsmose & Staffeldt, 2024). Lederen har desuden valgt at arbejde med legemanuskripter (Avenstrup & Hudecek, 2016).

> ”Vi ved, at tingene skal være meget konkrete, og at vi skal tage processen i steps. Vi valgte nogle legezoner ud, og så måtte tingene brede sig. Som fælles fagligt afsæt for arbejdet brugte vi kompetencepakken om Rum og læring. Alle stuer fik her en opgave med at indrette en legezone. De skulle bl.a. reflektere over, hvad legezonen skulle indeholde, hvilken aldersgruppe den især henvendte sig til, og hvad deres egen rolle i legezonen skulle være for at understøtte børnenes leg og deltagelse. Der blev også udviklet legemanuskripter til legezonerne, og medarbejderne delte deres viden ved at fremlægge deres arbejde med legezonen for hinanden” (Pædagogisk leder i case-institutionen).

At indhente og dele faglig viden om børns legebetingelser kræver, at de pædagogiske medarbejdere får mulighed for at dele eksisterende viden for sammen at tilegne sig fælles viden og at udvikle nye kompetencer om børns leg og legebetingelser.

Tema 3. Aktivering af faglig viden
I case-institutionen blev arbejdet med at aktivere faglig viden om børns legebetingelser bl.a. indledt med en legezoneopgave fra kompetencepakken. Som en del af opgaven skulle medarbejderne udvælge en leg og designe en tilhørende legezone.

Opgaven med legezonen understøttede dermed lederen i at aktivere den faglige viden om børns leg og legebetingelser ved at styrke medarbejdernes samarbejde og refleksion over centrale forhold i arbejdet med børns legebetingelser – herunder aldersrelevans, gruppestørrelse, beskyttelse af leg, de voksnes støttefunktion samt den fysiske indretning af legemiljøet. På denne måde bidrog opgaven både til at kvalificere medarbejdernes faglige overvejelser og til at skabe et fælles grundlag for arbejdet med konkrete forbedringer i praksis.

Lederen var ligeledes opmærksom på vigtigheden af ledelsesopfølgning gennem vejledning og feedback.

> ”Opgaven for mig som leder er at lede tæt på med opfølgninger i forhold til det arbejde, perso-

> nalet laver i praksis. Det er vigtigt hele tiden at få stillet de rigtige spørgsmål, observeret børnene i de nye legemiljøer og analysere på, hvad de fysiske læringsmiljøer gør i forhold til relationer og lege. Det er også vigtigt at have et tæt samarbejde med arbejdsgruppen og at samle trådene. At skabe tid og rum for refleksion. Vi har taget mange billeder for at vise, hvordan de nye og opdaterede legemiljøer bliver brugt. Vi har også brugt børneinterviews, og vi bruger børn som rundvisere, når vi får gæster i vores hus. Det giver os et tydeligt børneperspektiv på, hvad der er mest spændende og fungerer godt for børnene (…). Vi er stolte over den faglighed, vi har set, og at alle målrettet har samarbejdet kontinuerligt om at lykkes med opgaven" (Pædagogisk leder i case-institutionen).

Lederens involvering i samt facilitering og vejledning af medarbejderne er i casen indbygget i nogle organiserings- og medarbejderstrukturer for samarbejdet samtidig med, at nye former for vejledning og feedback afprøves.

Lederen fortæller, at medarbejderne giver udtryk for, at de tydeligt oplever de mærkbare resultater for børnene i hverdagen og også, hvad det betyder for samarbejdet.

> "Der har været en del videndeling på tværs af grupperne i forbindelse med legezoneopgaven. Der var *én*, der havde udviklet en restaurantleg, som var meget inspirerende (…). Medarbejderne har inspireret hinanden, kigget på hinandens arbejde og delt dilemmaer, erfaringer og hvordan børnene har reageret" (Pædagogisk leder i case-institutionen).

Forløbet bekræfter således på mange planer den afgørende betydning af faglig ledelse i forhold til at udvikle børns legebetingelser. Det er ikke kun at sætte en faglig retning, det er også ledernes arbejde med at organisere og facilitere samarbejdet om en faglig retning med betydning for praksis, der er vigtigt.

Set i relation til leg indebærer faglig ledelse således både en strategisk og en praksisnær dimension, hvor legen og børns legebetingelser omsættes til handlinger i praksis.

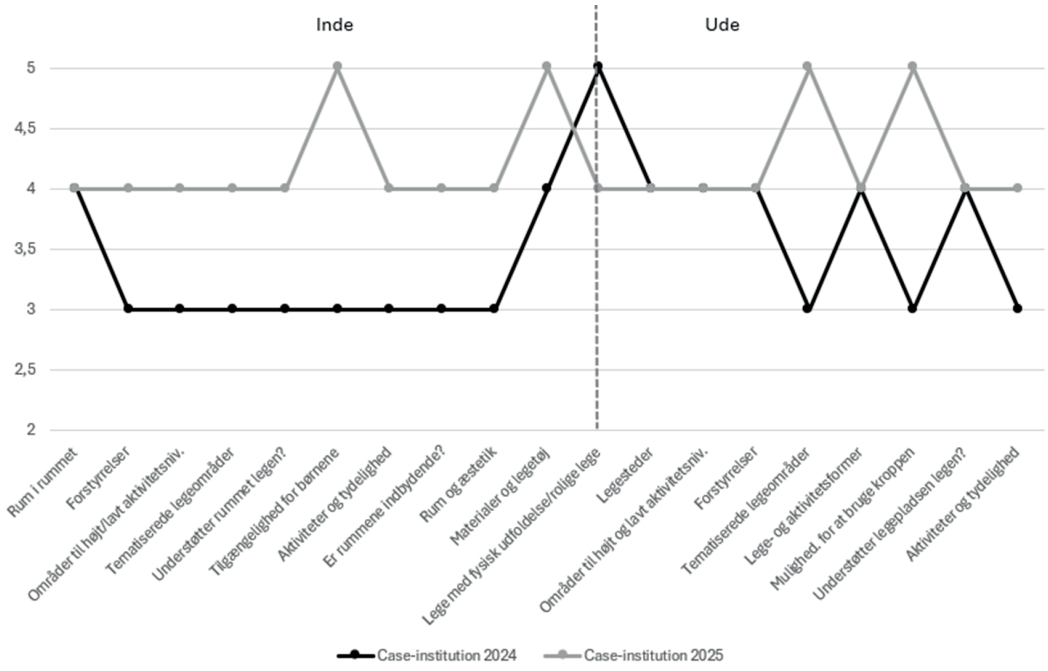
Udvikling i børns legebetingelser i praksis
I case-institutionen har der fra den første observation i 2024 til den anden i 2025 været en fremgang i *Fysiske omgivelser*. Dette er også illustreret i fremgangen i børnenes legebetingelser i figur 5.

I *Leg* og *aktivitet* har der også været en positiv udvikling, hvilket er illustreret i figur 6.

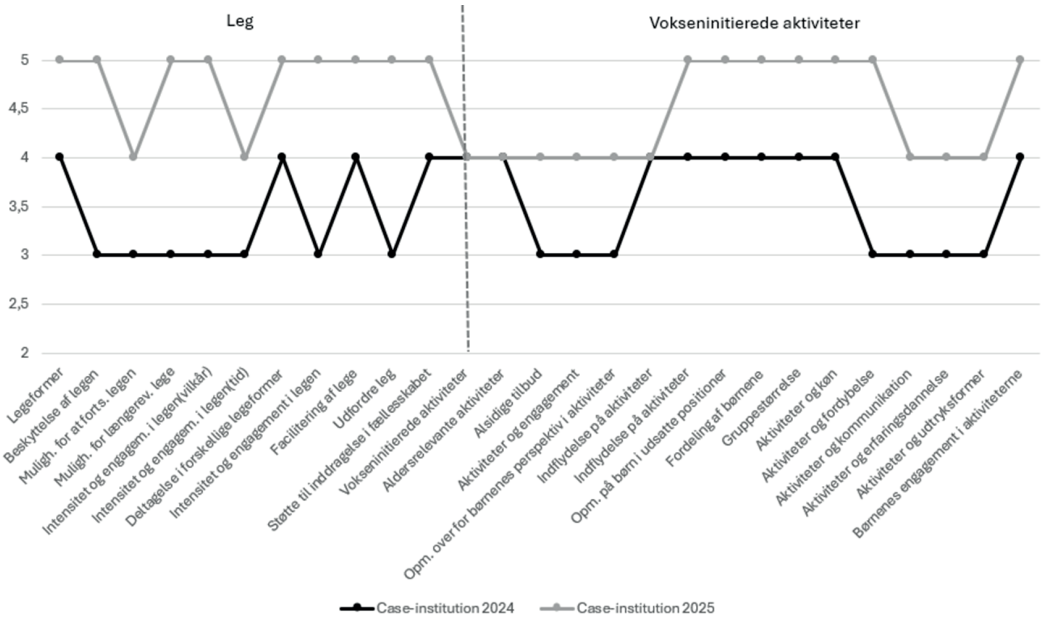
Den positive udvikling, som ses i figur 5 og 6, viser, at børnenes legebetingelser er forbedret gennem de faglige ledelseshandlinger og samarbejdet med medarbejderne. De fysiske omgivelser inde, der tidligere var vurderet i tilstrækkelig kvalitet, er nu vurderet i god kvalitet, og børnenes legebetingelser er dermed mærkbart forbedret.

Der ses også en positiv udvikling i *Relationerne*. Denne fremgang er vist i figur 7 på næste side.

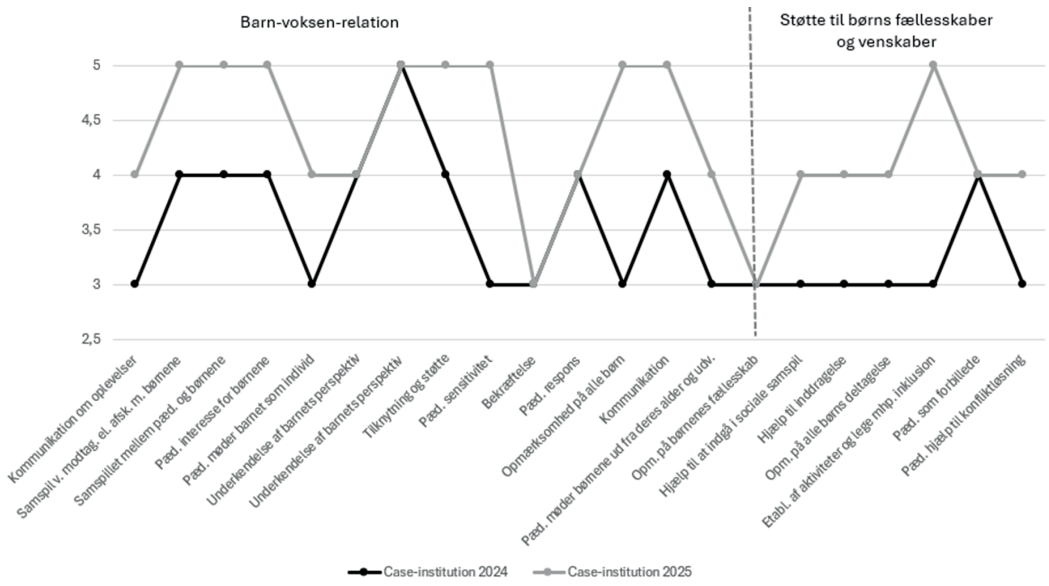
Den positive udvikling som ses i figurerne 5, 6 og 7, er et eksempel på, hvordan *Fysiske omgivelser, Leg og aktivitet* og *Relationer* er indbyrdes forbundne, og at arbejdet med et af områderne har haft en positiv betydning for de andre områder.

Figur 5: Fysiske omgivelser: Udvikling på enkelt items i case-institution, 2024-2025.

Figur 6: Leg og aktivitet: Udvikling på enkelt items i case-institution, 2024-2025.

Figur 7: Relationer: Udvikling på enkelt items i case-institution, 2024-2025.

Betydning for børns legebetingelser

Lederen af case-institutionen fortæller, hvordan resultaterne ved anden observation i 2025, der viste resultaterne af den fælles indsats, blev oplevet som et stort skulderklap.

Lederen udtrykker, at den helt store drivkraft for medarbejderne har været børnene og den forskel, som indsatsen gør for børnene:

> ”De har været så motiverede. De kan se, at det gør en helt klar og tydelig forskel for børnene. Vi kan tydeligt se, hvad det betyder for børn. Vi har børn, der kommer og har svært ved at lege. Fx børn, der har været hjemme, indtil de var tre år. Der kan vi se en lynhurtig udvikling i sprog og motorik. Der er børn, der ikke kan gynge og klatre. Børn, der har svært ved at afkode hinanden. Medarbejderne kan se, at de gør den forskel (…). Når de laver TOPI og motorisk screening og sprogtrappen, så kan de se, at børnene ligger bedre og bedre. At det, de har gjort, har betydning. Det, at de kan se, at børnene har fået bedre legebetingelser, det ansporer dem. De vil gerne gøre en forskel” (Pædagogisk leder i case-institutionen).

Diskussion og perspektivering

I denne artikel har vi undersøgt, hvordan ledere af dagsinstitutioner med afsæt i data om kvaliteten af det pædagogiske læringsmiljø kan få øje på deres egen rolle i at begrænse eller udvide børns legbetingelser. Undersøgelsen viser, at ledelsens rammesætning, handlinger og systematiske opfølgning i praksis er afgørende for, hvordan børns legbetingelser bliver prioriteret, understøttet og organiseret i hverdagens pædagogiske praksis.

I en forståelse af faglig ledelse som en praksis, der handler om at sætte retning og skabe resultater sammen med andre og via andre, så kan de forbedringer, som lederen og medarbejderne i case-institutionen er lykkedes med, ses i en direkte sammenhæng med le-

delsens måde at gribe den faglige ledelsesopgave an på. Lederen har gennem sit samarbejde med medarbejderne og med afsæt i data og inddragelse af viden fra forskning fået sat en faglig retning, indhentet faglig viden og aktiveret denne viden i praksis med mærkbar betydning for børnenes legebetingelser.

Faglig ledelse spiller en central rolle i at identificere og prioritere områder, hvor der er behov for konkrete forbedringer, samt i at rammesætte, organisere og systematisk følge op på det i det pædagogiske arbejde. Det er gennem disse målrettede ledelseshandlinger, at forandringer bliver mærkbare i praksis. Det er således ikke tilstrækkeligt blot at formulere en faglig retning; retningen må løbende kvalificeres, omsættes til meningsfulde handlinger og forankres i praksis, så den bliver et fælles professionelt udgangspunkt for refleksion og handling.

I case-institutionen ses en tydelig fremgang i det valgte indsatsområde: de fysiske omgivelser inde. Kvaliteten på dette område er udviklet fra konsekvent tilstrækkelig kvalitet til konsekvent god. Som antaget hænger områderne *Leg og aktivitet*, *Relationer* og *Fysiske omgivelser* sammen, når det drejer sig om børns legebetingelser. Forbedringerne i de fysiske omgivelser afspejles således scorerne for børneinitieret leg, hvor børnene nu har adgang varierede legeformer, legen er mere beskyttet, og børnene leger dermed længerevarende og med større intensitet og engagement i legen.

Udviklingen kan også ses i sammenhæng med, at medarbejdernes støtte til børnenes leg er blevet løftet til fremragende kvalitet. Medarbejderne faciliterer lege, udfordrer legene og støtter de børn, der har brug for det i at komme ind i et legefællesskab. Arbejdet med legebetingelser har yderligere haft positiv betydning for barn-voksen-relationen og for medarbejdernes støtte til børnenes indbyrdes relationer og venskaber.

Lederens arbejde med at omsætte forskning og data i tæt samarbejdet med medarbejderne har således ført til mærkbare forbedringer i børnenes legebetingelser. Det betyder ikke, at case-institutionen er i mål – at fastholde god kvalitet kræver fortsat ledelsesopmærksomhed og løbende faglig vedligeholdelse.

Daginstitutioner er dynamiske praksisser, der hele tiden skal tilpasses skiftende omstændigheder, herunder børns forskellige interesser og behov. Gennem forløbet har lederen og medarbejdere opnået værdifulde erfaringer med at forbedre børnenes legebetingelser. Fremadrettet kan disse erfaringer fungere som afsæt for nye indsatser og for en systematisk forankring af de elementer, der allerede har vist sig virkningsfulde i praksis.

Samtidig peger erfaringerne fra case-institutionens arbejde med at forbedre børnenes legebetingelser ind i en bredere problemstilling: Der er generelt brug for en skærpet faglig opmærksomhed på legens betingelser i daginstitutioner. Legen er udfordret – også i daginstitutioner. Selvom alle er enige om, at leg er en central del af barndommen, så er der brug for et fokus på legens betingelser. Leg opstår ikke bare af sig selv, og ikke alle børn har lige muligheder for en god legeudvikling og dermed de goder, der er knyttet til at lege i venskaber, fællesskaber, udvikling og trivsel. Fordi børn tilbringer en stor del af deres vågne tid i dagtilbud, er det vigtigt at undersøge og udvikle deres rolle i forhold til børnenes betingelser for at lege.

Arbejdet med at prioritere børnenes betingelser for at lege i den pædagogiske hverdag står ikke i modsætning til læringsmål – tværtimod.

Referencer

- Argyris, C. & Schön, D. A. (1978). *Organizational learning: a theory of action perspective*. Reading, Mass: Addison-Wesley.
- Avenstrup, K. & Hudecek, S. (2016). *Kom ind i legen.* Dafolo.
- Børne- og Undervisningsministeriet (2018). *Den styrkede pædagogiske læreplan: rammer og indhold*. Børne- og Socialministeriet.
- Cecchin, D. (2014). *Om legens væsen og betydning.* BUPL Forskning.
- Colbert, J. (1997). Classroom Design and How It Influences Behavior. *Early Childhood News, 9*(3), 22.
- Creswell, J. W. & Cresswell, D. J. (2018). *Research Design: Qualitative, Quantitative & Mixed Methods Approaches*. SAGE.
- Dapp, L. C., Gashaj, V. & Roebers, C. M. (2021). Physical activity and motor skills in children: A differentiated approach. *Psychology of Sport and Exercise, 54*,
- Doverborg, E., Pramling, N. & Samuelsson, I. P. (2013). *Att undervisa i förskolan.* Liber.
- Drugli, M. B. & Mælan, E. N. (2022). *Det ved vi om gode relationer i dagtilbud*. Dafolo.
- Earl, L. & Timperley, H. (2015). Evaluative thinking for successful educational innovation. *OECD Education Working Papers,* (122), 0_1.
- Gray, P. (2011). The Decline of Play and the Rise of Psychopathology in Children and Adolescents. *American Journal of Play, 3*(4), 443.
- Grøn, C. H. & Møller, A. M. (2019). Faglig ledelse: Hvad er det? Og hvordan ser det ud i praksis? *Ledelse i Morgen,* (1), 7–9.
- Hansen, L. S. (2018). En tilgang til arbejdet med forbedring af dagtilbuddets læringsmiljø. *Paideia, 15*(1).
- Hansen, L. S. (2020). Brug af data og forskningsviden i dagtilbud. *Dansk Pædagogisk Psykologisk Tidskrift, 2*(57).
- Hansen, M. (2002). *Børn og opmærksomhed. Om opmærksomhedens psykologi og pædagogik.* Gyldendal.
- Hedges, H. & Cooper, M. (2018). Relational play-based pedagogy: theorising a core practice in early childhood education. *Teachers and Teaching, Theory and Practice, 24*(4), 369–383.
- Kazdin, A. E. (1982). *Single-case research designs: methods for clinical and applied settings*. Oxford University Press.
- Kibsgaard, S. (2018). Den livsviktige leken. I Glaser, V. Strøksen, I. & Drugli, M. B. (red.), *Utvikling, lek og læring i barnehagen - forskning og praksis* (s. 353–368). Fagbokforlaget.
- Kjeldsen, A. M. (2020). *Distribueret ledelse i den offentlige sektor.* Djøf.
- Kragh-Müller, G. (2020). Hvor fri er børns fri leg i børnehaven? Om børns venskaber og leg i daginstitutioner. *Psyke & Logos, 41*(1), 14–38.
- Lindeberg, N. H., Bro, L. L. & Nøhr, K. (2021). *Vidensopsamling om faglig ledelse på dagtilbudsområdet.* VIVE.
- Mehlsen, C. (2009). Plads betyder muligheder: Er der 'god plads' til børn og pædagoger? *Forskning: Børn Og Unge,* 12–15.
- NAYEC (2020). *From Circle Time to Small Groups: Meeting Children's Needs*. NAYEC.
- Nordahl, T. (2013). *Det ved vi om anvendelse af pædagogisk analyse: beskrivelse af en pædagogisk analysemodel til brug i skolen.* Dafolo.
- OECD (2017). *Starting strong 2017: key OECD indicators on early childhood education and care*. Paris: OECD.
- OECD (2020). Leadership and management in early childhood education and care centres. *Building a High-Quality Early Childhood Education and Care Workforce Further Results from the Starting Strong Survey 2018*. OECD Publishing.
- Ringsmose, C. & El Kabier, J. D. (2020). *Det ved vi om små børns hjerneudvikling.* Dafolo.
- Ringsmose, C. & Hansen, L. Skov. (2025). Ledelse med mærkbar effekt for børnene. *Ledelse i Morgen: Tidsskrift for Pædagogisk Ledelse,* 6(28), 5–14.
- Ringsmose, C. & Hansen, L. S. (2023). Udvikling af kvalitet i daginstitutioner gennem faglig ledelse. *Paideia: Tidsskrift for Professionel Pædagogisk Praksis,* 26, 6–18.
- Ringsmose, C. & Kragh-Müller, G. (2020). *KIDS* (2. udgave). Dansk Psykologisk Forlag.
- Ringsmose, C. & Staffeldt, S. R. (2024). *Rum og læring i praksis.* Dafolo.

- Robinson, V. (2018). *Færre forandringer, flere forbedringer.* Dafolo.
- Schlesinger, M. A., Hassinger-Das, B., Zosh, J. M., Sawyer, J., Evans, N. & Hirsh-Pasek, K. (2020). Cognitive Behavioral Science behind the Value of Play: Leveraging Everyday Experiences to Promote Play, Learning, and Positive Interactions. *Journal of Infant, Child, and Adolescent Psychotherapy, 19*(2), 202–216.
- UNESCO & UNICEF (2024). *Global Report on Early Childhood Care and Education: The right to a strong foundation.*
- VIVE & EVA (2023). *Kvalitet i dagtilbud: National undersøgelse af kvalitet i pædagogiske læringsmiljøer og rammer i kommunale daginstitutioner og dagplejen for 0-2-årige børn.* VIVE & EVA.
- VIVE & EVA (2025). *Kvalitet i dagtilbud – National undersøgelse af kvalitet i pædagogiske læringsmiljøer og rammer i kommunale daginstitutioner for 3-5-årige børn.* VIVE & EVA.
- Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: the development of higher psychological processes*. Harvard University Press.
- Wadel, C. C. (2023). *Ledelse av og i barnehagen.* Fagbokforlaget.
- Williams, P. (2018). *Børns læring i fællesskaber.* Dafolo.
- Winther-Lindqvist, D. (2020). *Kort og godt om leg.* Dansk Psykologisk Forlag.
- Winther-Lindqvist, D. & Svinth, L. (2019). Leg i daginstitutioner. *Pædagogisk Indblik,* (3). Aarhus Universitet.
- Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: design and methods.* SAGE.